

پیامدهای بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

مریم سادات قریشی خوراسگانی^{۱*}، هدی سادات محسنی^۱، فاطمه صباغ‌زاده^۲

۱- استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران

چکیده

تبدیل دانشگاه‌ها از دانشگاه نسل اول و نسل دوم به دانشگاه کارآفرین، نه تنها ضرورت است بلکه عدم توجه به این مسئله پیامدهای سوئی در پی خواهد داشت. از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی و شناسایی پیامدهای بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین انجام شده است. بدین منظور با روش نمونه‌گیری هدفمند، با ۲۰ نفر از صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی مصاحبه نیمه‌ساختارمند انجام گرفت. این پژوهش کیفی، از نوع رویکرد استقرایی، به لحاظ هدف کاربردی، از نظر روش، توصیفی-اکتشافی است. جهت تحلیل داده‌ها از روش تحلیل تماتیک استفاده و پیامدها استخراج شد. جهت اعتبارپذیری داده‌ها، از نظرات چند نفر از مصاحبه‌شونده‌ها و متخصصان رشته مدیریت آموزشی و آموزش عالی و برای تأیید انتقال‌پذیری داده‌ها نیز، از روش بازآزمایی بهره گرفته شد. بر این اساس ضریب پایایی، معادل ۰/۹ درصد به دست آمد که بیانگر آن است که پژوهش از قابلیت اعتماد بالایی برخوردار است. نتایج حاکی از آن است که در مجموع از ۱۴۶ مورد کدگذاری؛ ۷۳ کد مربوط به پیامدهای اجتماعی، ۴۶ کد مربوط به پیامدهای اقتصادی، ۵ کد مربوط به پیامدهای سیاسی، ۳ کد مربوط به پیامدهای فرهنگی و ۱۹ کد مربوط به پیامدهای بین‌المللی بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین هستند. بدین ترتیب، حاصل کدگذاری‌ها، ۵ مؤلفه اصلی و ۱۹ مؤلفه فرعی بوده است.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه کارآفرین، دانشگاه نسل سوم، پیامدها

برای استنادات بعدی به این مقاله، قالب زیر به نویسندگان محترم مقالات پیشنهاد می‌شود:

Ghoraishi khorasgani, M. S., Mohseni, H. S., & Sabbaghzadeh. F. (2019). **Consequences of Disregarding the transforming of Classic Universities to Entrepreneurial Universities.** *Journal of Science & Technology Policy*, 11(1), 51-64. {In Persian}.
DOI: 10.22034/jstp.2019.11.1.2062

۱- مقدمه

هستند. کارآفرینی از جمله مفاهیمی است که طی دهه‌های اخیر به ادبیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها وارد شده است. نقش دانشگاه‌ها در پردازش، اصلاح رویه و به‌روزرسانی مفاهیم نوپدید، کمتر از نقش آن‌ها در ابداع و معرفی تعاریف و مفاهیم جدید نیست. بر همین اساس از دانشگاه انتظار می‌رود تا در تبیین، بومی‌سازی، توسعه، ارتقا و نهادینه‌سازی کارآفرینی نقش منحصربه‌فرد خود را ایفا کند [۱]. کارآفرینی به‌عنوان موتور توسعه اقتصادی کشورها،

دانشگاه‌ها مراکز زایش، پردازش و تولید دانش و فناوری هستند. تأثیر آن‌ها در روند توسعه کشورها بی‌بدیل بوده و همواره نقش مؤثری ایفا کرده‌اند. بسیاری از حوزه‌ها و مفاهیم جدیدی که به عرصه حیات بشر راه می‌یابند، زاینده دانشگاه‌ها

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: mghoraishi@alzahra.ac.ir

DOI: 10.22034/jstp.2019.11.1.2062

رسالت و نقش مهم دانشگاه‌ها در تربیت نیروی کارآمد و بالنده برای جامعه، نگاه دانشگاه‌ها را از رسالت‌های صرفاً آموزش و پژوهش و پژوهش به این مهم معطوف می‌دارد. لذا تبدیل دانشگاه‌ها از دانشگاه نسل اول (آموزشی) و نسل دوم (پژوهشی) به دانشگاه نسل سوم (کارآفرین) نه تنها ضرورت تلقی می‌شود، بلکه عدم توجه به این مسئله پیامدهای ناگواری در پی خواهد داشت. از این رو، مقاله حاضر به دنبال شناسایی پیامدهای بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین بوده و بدین ترتیب سؤال پژوهش این‌گونه مطرح می‌گردد که: پیامدهای (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و فراملی) بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین چیست؟

۲- مبانی نظری.

۲-۱ مفهوم دانشگاه کارآفرین

از آنجا که دانشگاه کارآفرین^۳ موضوعی پیچیده و انتزاعی است، تعریف جامع و رایجی از این مفهوم وجود ندارد. برخی محققان [۸]، دانشگاه کارآفرین را محرک فعالیت‌های نوآوری و کارآفرینی می‌دانند و معتقدند دانشگاه کارآفرین از تمرکز سنتی بر تحقیق و تدریس فراتر می‌رود و از دانش در عمل استفاده می‌کند؛ بنابراین دانش به یک دارایی مناسب برای توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه‌ای تبدیل می‌شود. از این رو، رسالت دانشگاه کارآفرین تربیت کارآفرینان آینده است که دارای روحیه کارآفرینی در رشته‌های تخصصی خود هستند. همچنین این دانشگاه‌ها به شیوه کارآفرینانه عمل می‌کنند و مراکز رشد تجاری و پارک‌های علم و فناوری و دیگر مراکز مورد نیاز را سازمان‌دهی کرده و دانشجویان را در این ساختارها مشارکت می‌دهند و از این راه به دانشجویان و دانش‌آموختگان در ایجاد و راه‌اندازی کسب‌وکار کمک می‌کنند [۹]. به عبارتی دیگر، دانشگاه کارآفرین، دانشگاهی است که نه تنها در پاسخگویی به نیازها و انتظارات متنوع محیط خود موفق است، بلکه برنامه‌ها و فرآیندهای عملیاتی آن برای اشاعه فرهنگ کارآفرینی و تربیت و پرورش کارآفرینان موردبازنگری و اصلاح قرار گرفته‌است. یونسکو

موضوعی است که از اواخر قرن بیستم مورد توجه محافل آموزشی قرار گرفته‌است [۲] و با توجه به اهمیت نوآوری و کارآفرینی، موضوع دانشگاه کارآفرین (به تعبیر کلارک^۱) [۳] و دانشگاه نسل سوم (به تعبیر ویسما^۲) [۴]، مورد توجه جدی قرار گرفته‌است. با روند تحولات ملی و بین‌المللی و گذار از جامعه صنعتی به جامعه دانشی، اتخاذ راهبردهای اثربخش برای استفاده از ارزش‌ها و فرصت‌های جدید در دانشگاه‌ها ضروری است. به طوری که شایسته است الگوهای آموزش و پژوهش در نظام دانشگاهی متحول شده و مهارت‌ها و توانایی‌های جامعه دانشگاهی (دانشجویان، دانش‌آموختگان، اعضای هیئت‌علمی، مدیران و کارکنان) در راستای نوآوری و کارآفرینی ارتقا یابد. از آنجا که دانشگاه‌های آموزش‌محور و پژوهش‌محور پاسخگوی نیازهای جامعه نیستند و با توجه به افزایش شمار دانش‌آموختگان، کاهش ظرفیت بازار کار برای استخدام فارغ‌التحصیلان و پیرو آن کاهش فرصت‌های استخدامی [۵]، ضرورت این‌که دانشگاه‌های کارآفرین با طراحی دوره‌های آموزش کارآفرینی و ایجاد تفکر خلاق و کارآفرین، دانشجویان را در جهت شرایط متغیر و پیچیده جهانی آماده نمایند، احساس می‌شود. به طوری که معتقدند، ترویج دانشگاه کارآفرین منجر به رشد و توسعه نوآورانه اقتصاد در آموزش عالی کشور در عرصه جهانی، عامل مهمی برای موفقیت در بازارهای غیرقابل پیش‌بینی جهانی، تبدیل فارغ‌التحصیلان آموزش‌دیده به کارآفرینان موفق، استقلال داخلی دانشکده‌ها و واحدها و انعطاف‌پذیری و همکاری با صنعت می‌شود [۶]. همچنین «دانشگاه کارآفرین در جذب اعضای هیئت‌علمی و دانشجویان با استعداد، رقابتی به وجود می‌آورد که این امر در بهبود رشد حرفه‌ای و علمی اعضای هیئت‌علمی تأثیرگذار است» [۷].

بر اساس آنچه گفته شد، به روشنی می‌توان دریافت که پیشرفت فناوری، تحولات پرشتاب اقتصادی، صنعتی و فرهنگی در دنیا و نیاز کشور به تقویت ساختارهای دانایی محور و تولید ثروت از دانش، حاکی از ضرورت توجه دانشگاه‌ها به تربیت و آموزش دانش‌آموختگانی کارآفرین است که دارای مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار باشند؛ بنابراین

^۳ Entrepreneurial University

^۱ Clarke
^۲ Wissema

نقش دارد، تمایل به تجاری‌سازی نتایج دانش فنی است، ایده‌ای که به موتور یا پمپ دانش معروف شده و انگیزه زیادی را برای سیاست‌گذاران اقتصادی کشورها جهت تشویق توسعه دانشگاه‌های کارآفرین به وجود می‌آورد [۱۵].

این روند باعث شده تا کشورهای زیادی بر ضرورت تربیت کارآفرینان با القای شاخص کارآفرینی در نظام آموزشی به‌ویژه در سطوح عالی تأکید کنند. البته باید در نظر داشت که کارآفرین شدن دانشگاه‌ها، تقابلی با برنامه‌ها و مسئولیت‌های اصلی دانشگاه در آموزش و توسعه خدمات آموزشی-تحقیقاتی در جامعه ندارد؛ اما مسئله مهم نگاه و نگرش مدیران دانشگاه‌ها است که مانع از توسعه مأموریت کارآفرینی در دانشگاه‌ها می‌شود [۱۶]. لذا اولین گام در حرکت دانشگاه‌ها به سوی دانشگاه کارآفرین، تغییر و تقویت بینش و نگرش مدیران دانشگاه نسبت به اهمیت و ضرورت تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین است. شایان‌ذکر است که یک دانشگاه کارآفرین، تنها دانشگاهی با فعالیت‌های کارآفرینی صنعتی نیست. از دیدگاه [۱۷] دانشگاه کارآفرین مفهوم و ویژگی‌های متعددی دارد از جمله: آموزش کارآفرینی، برای سازمان‌دهی آموزش در مواجهه با نیازهای صنعت، تشویق دانشجویان به تشکیل شرکت‌های در حال تکوین، مشاوره برای صنعت، انتقال فناوری از دانشگاه به صنعت و شرکت‌های مشتق از دانشگاه یا احداث شرکت.

بنابراین دانشگاه‌ها می‌توانند بخشی از فعالیت خود را به پرورش کارآفرینان تخصیص دهند. هرچند دانشگاه می‌تواند فقط به تولید و عرضه فناوری و دانش بسنده کند و آن را در اختیار دانشجویان و جامعه بگذارد، اما این به معنای موفقیت نیست. اگر این فناوری به دست آمده را در جامعه به کار گیرد و آن را در اختیار کارآفرینان بگذارد - به معنای دیگر جنبه عملی این فناوری را نیز خودش تا حدودی عهده‌دار باشد - به موفقیت علمی و عملی توأم دست یافته است. دانشگاه می‌تواند افق‌ها و فرصت‌های بهره‌وری فناوری را برای افراد ترسیم نماید و آن‌ها را در جهت استفاده هدایت کند.

نگاهی که دانشگاه نسبت به فناوری دارد، نباید صرفاً خود فناوری باشد، بلکه کارآفرینی را در جهت استفاده بهینه و اشتغال‌زایی برای جوانان در بحث توسعه فناوری در نظر داشته باشد. از آن‌جا که در بخش‌های خصوصی و صنعتی

در چشم‌انداز جهانی آموزش عالی برای قرن ۲۱، دانشگاه‌های نوین را «جایگاهی که در آن مهارت‌های کارآفرینی در آموزش عالی به‌منظور تسهیل قابلیت‌های فارغ‌التحصیلان و جهت تبدیل شدن به ایجادکنندگان کار، توسعه می‌یابد» توصیف کرده است. این دانشگاه‌ها به نسل سوم معروفند که تکامل یافته نسل اول و دوم است [۱۰]. همچنین برخی دیگر [۱۱] معتقدند دانشگاه کارآفرین، دانشگاهی است که منابع درآمد جدیدی نظیر ثبت اختراع، قراردادهای پژوهشی با جامعه و مشارکت با شرکت‌ها دارند و «وظیفه توسعه اقتصادی را با وظایف آموزش و تحقیق دانشگاه تلفیق می‌سازد و تجاری‌سازی دانش که شالوده مأموریت جدید دانشگاه است، پیوندی قوی میان دانشگاه و مصرف‌کنندگان دانش برقرار کرده و دانشگاه را چنان یک عامل فعال اقتصادی تعریف می‌کند» [۱۲].

با نگاه اجمالی به مفاهیم و تعاریف دانشگاه کارآفرین، می‌توان دریافت وسعت تأثیرات و ابعاد متعدد کارکردی دانشگاه کارآفرین بسیار زیاد است.

۲-۲ دانشگاه و کارآفرینی

به علت افزایش گرایش افراد به فعالیت‌های کارآفرینانه، آموزش کارآفرینی امروزه به موضوع مهمی بدل شده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین عامل مؤثر در حرکت کارآفرینی از قوه به فعل، بروز روحیه کارآفرینی در افراد از طریق آموزش است؛ بنابراین عامل انسانی، مهم‌ترین جنبه کارآفرینی بوده و آموزش عامل انسانی، در روند پیشرفت کارآفرینی تأثیر بسزایی خواهد داشت. یکی از ابعاد گسترش کارآفرینی متوجه آموزش کارآفرینی در تمامی سطوح نظام آموزشی به‌ویژه آموزش عالی بوده است. امروزه آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی تبدیل به یک پدیده جهانی شده که در اکثر کشورها اعم از توسعه‌یافته و در حال توسعه، رشد یافته است [۱۳].

بدیهی است دانشگاه‌ها و نظام آموزش عالی به‌منظور هم‌سویی بیش‌تر با فرایند توسعه اقتصادی بومی، منطقه‌ای و بین‌المللی، به تغییر نقش سنتی خود که صرفاً تولید دانش است به سوی دانشگاه‌های کارآفرین که افزون بر تولید دانش و خلق ایده‌ها، آن‌ها را به عمل هم تبدیل می‌کنند، حرکت کنند [۱۴]. عامل مهم دیگری که در حرکت دانشگاه‌ها به سمت کارآفرین شدن

امکان همکاری و ارتباط دانشگاه و صنعت به‌منظور تجدید محیط یادگیری کارآفرینی فراهم و چشم‌انداز کاربردی از نقاط قوت محیط دانشگاهی و ذهنیت کارآفرینی برای دانشجویان حاصل شود. اسپرر، مولر و سوز^۲ [۶] نیز در پژوهشی با عنوان «کاربرد مفهوم دانشگاه کارآفرین در دانشگاه‌های فناوری اتریش» به تعیین و ارزیابی نقاط قوت و ضعف این مفهوم در این دانشگاه‌ها پرداختند. نتایج نشان داد با توجه به شرایط نامطلوب دانشگاه‌های فناوری اتریش، در گام اول باید وضعیت دانشگاه‌ها به‌ویژه در زمینه تقویت روحیه کارآفرینی در دانشجویان بهبود یابد و سپس در جهت توسعه آموزش عالی، مدل دانشگاه کارآفرین در گام بعدی اجرایی شود.

همچنین گانگیدز^۳ [۷] در پژوهشی با عنوان «تأثیر دانشگاه‌های کارآفرین بر توسعه نوآورانه اقتصاد» به بررسی اثر دانشگاه‌های کارآفرین بر توسعه نوآورانه اقتصاد بر مبنای شاخص رقابت اقتصاد جهانی پرداخته است. نتایج نشان داد دانشگاه کارآفرین بر شاخص‌های تعیین‌کننده توسعه نوآورانه اقتصاد و به‌طور مستقیم بر توسعه نوآورانه اقتصاد ملی تأثیرگذار است.

پیترکا و سالیهویچ^۴ [۲۱] نیز، در پژوهش خود با عنوان «دانشگاه کارآفرین چیست و چرا ما به آن نیاز داریم» به مقایسه مدل ماریچ سگانه هلیکس^۵ با وضعیت دانشگاه استراس‌مایر اوسیچک^۶ پرداختند. نتایج نشان داد برخی از عناصر این مدل، از جمله تأمین منابع مالی متنوع از جانب نهادهای محیطی و ارتباط بین عناصر فردی و ارتباط با اجزای مهم مدل (استقلال و مسئولیت‌پذیری دانشگاه) در حال حاضر در دانشگاه اوسیچک وجود دارد. همچنین دریافتند دانشگاه‌ها به‌منظور رسیدن به توسعه پایدار و فراهم ساختن ذهنیت مطلوب نسبت به دانشگاه برای دانشجویان، باید تحت‌تأثیر مدل ماریچ سگانه هلیکس راه خود را برای تبدیل شدن به دانشگاه کارآفرین متناسب با منابع، شرایط و محیط موجود خود پیدا کنند.

امکان ریسک بسیار بالا است، دانشگاه می‌تواند به‌عنوان حوزه دولتی، حامی مردم شود تا با ایجاد محیط رقابتی فناوری، فرصت بیشتری برای رشد پیدا نماید. ایجاد مؤسسات و شهرک‌های تحقیقاتی و پژوهشی وابسته به دانشگاه‌ها می‌تواند بسیار مؤثر باشد، چراکه دانشجویان و دانش‌آموختگان در محیطی و بستری علمی و تحقیقاتی قرار می‌گیرند که می‌توانند آن‌چه را در دانشگاه آموخته‌اند، در معرض استفاده قرار دهند. در واقع آن‌چه را که بالقوه دارند در این مسیر بالفعل نمایند [۱۸].

بر این اساس، همکاری بین صنعت، دانشگاه و دولت، برای ارتقای نظام ملی نوآوری لازم است و از میان این سه عامل، دانشگاه‌ها به دلیل داشتن رسالت ارائه جدیدترین دانش‌ها و فنون، نقشی پررنگ‌تر از سه بخش دیگر بر عهده دارند و از آن جا که در جوامع امروزی نوآوری به عاملی برای بقا تبدیل شده، بنابراین مأموریت دانشگاه‌ها در بستر زمان، دچار متحول شده و به‌سوی مشارکت در پارادایم کارآفرینانه در حال حرکت است [۱۹]. به‌عبارت‌دیگر شکل‌گیری دانشگاه کارآفرین به‌منظور انجام فعالیت‌های نوآورانه ضرورت دارد. از جهت دیگر باوجود جمعیت مستعد و منابع طبیعی فراوان در کشور، تولید ملی در سطح کمی بوده و جمعیت تحصیل کرده از اشتغال مولد چندانی برخوردار نیست؛ همچنین بسیاری از شرکت‌ها به علت نرخ بهره‌وری اندک و نبود تقاضا در آستانه تعطیلی قرار گرفته‌اند و موقعیت رقابتی کشور در بازارهای جهانی نیز بسیار ضعیف است [۲۰]. بدیهی است دانشگاه‌ها و نظام آموزشی عالی به‌منظور هم‌سویی هرچه بیش‌تر با فرایند توسعه اقتصادی بومی، منطقه‌ای و بین‌المللی باید به تغییر نقش سنتی خود که صرفاً تولید دانش است، پردازند و به‌سوی دانشگاه‌های کارآفرین حرکت کنند [۱۶].

۳- پیشینه پژوهش

مطالعات ولپ^۱ [۸]، با عنوان «آموزش در دانشگاه کارآفرین و صنعت: به‌سوی تدوین مدل شبکه‌ای» حاکی از آن است که لازم است اکوسیستم دانشگاه کارآفرین به‌صورت یک شبکه طراحی شود که در آن امکان شناسایی نقش‌های درگیر، فعالیت‌ها و ابزارهای مورد استفاده وجود داشته‌باشد. همچنین

² Sperrer, Muller, C & Soos

³ Gagnidze

⁴ Peterka & Salihovic

⁵ Helix

⁶ Strossmayer University of Osijek

¹ Volpe

مغرب و کارآفرینان، معیارهایی هستند که دانشگاه‌های مورد بررسی به طور میانگین عملکرد خوبی در آن‌ها داشته‌اند و باید روند عملکردی خود را در این زمینه ادامه دهند و معیارهایی چون اردوهای دانشجویی، بازدید از مراکز صنعتی، کارخانه‌ها و طرح‌های ملی، رویکرد کارآفرینانه در ارزشیابی دروس، معیارهایی هستند که در مورد اختصاص منابع به آن‌ها باید تجدیدنظر نمود و از اهمیت بالایی برخوردار نیستند. فکور و حسینی [۲۶] نیز در پژوهشی با عنوان «کارآفرینی و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات در دانشگاه‌های ایران» دریافتند انجام تحقیقات مشترک و عقد قرارداد با صنعت از وضعیت تثبیت‌شده‌ای برخوردار بوده و به ثبت و حفاظت حقوقی از نتایج تحقیقات به تازگی توجه شده‌است، ولی دیگر فعالیت‌ها نظیر لیسانس‌دهی و انتقال حقوق مالکیت نتایج تحقیقات و تشکیل شرکت‌های انشعابی دانشگاهی، هنوز رایج نیستند. با توجه به مطالعات در خصوص دانشگاه کارآفرین، به‌روشنی می‌توان دریافت پژوهشگران این حوزه بیشتر به مفهوم، چستی، مطالعات تطبیقی و بررسی شاخص‌ها، ضرورت و اهمیت، شاخص‌های کارآفرینی، تجاری‌سازی و ارائه مدل دانشگاه کارآفرین پرداخته‌اند و تاکنون در خصوص پیامدهای بی‌توجهی تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین، پژوهشی انجام نشده‌است. لذا خلأ پژوهش در این خصوص از یک‌سو بیانگر ضرورت و اهمیت پرداختن به موضوع مذکور و از سوی دیگر حاکی از جدید و نبودن پژوهش حاضر است.

۴- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر کیفی، از نوع رویکرد استقرایی، به لحاظ هدف کاربردی، از نظر روش، توصیفی-اکتشافی و از نظر زمانی در سال ۱۳۹۷ انجام شده‌است. جامعه پژوهش شامل متخصصان و صاحب‌نظران آموزش عالی بوده‌است. روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع نمونه‌گیری موارد خاص استفاده شد؛ بنابراین فهرست صاحب‌نظران آموزش عالی بر اساس ۴ معیار «تألیف، فعالیت پژوهشی در زمینه دانشگاه کارآفرینی و کارآفرینی دانشگاهی، معروفیت و برجستگی علمی در حوزه کارآفرینی دانشگاهی» تعیین و افرادی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند؛ بنابراین در مجموع با ۲۰ نفر از صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی مصاحبه انجام گرفت. ابزار

مطالعات کتیکیدیس، وروریدیس و کفالاس^۱ [۲۲] مبنی بر ارائه «یک مدل کارآفرینی دانشگاهی برای مؤسسات بین‌المللی آموزش عالی: مطالعه‌ای در دانشکده بین‌الملل دانشگاه شفیلد» انجام گرفت. مدل نهایی حاصل از تحقیق، شامل چهار مفهوم ساختار اثربخش مدیریت و عملیات، ارائه آموزش‌های توزیع‌شده، کارآفرینی و روح نوآورانه و بین‌المللی‌سازی به‌عنوان روح و هسته استراتژیک بوده‌است. آن‌ها دریافتند ساختار سازمانی دانشگاه و فرهنگ کارآفرینی، تسهیل‌کننده تحولات راهبردی کارآفرینی در آموزش عالی است.

یافته‌های پژوهش موسوی، فراستخواه، صالحی عمران و توفیقی [۲۳]، با عنوان «ارائه مدل توسعه دانشگاه کارآفرین در ایران» نشان داد ابعاد شش‌گانه توسعه دانشگاه کارآفرین در ایران عبارت‌اند از: شرایط علی (تعهد و گرایش مدیریت و رهبری به کارآفرینی، بین‌المللی‌شدن)، عوامل بافتاری (انعطاف قوانین و مقررات و حمایت‌مالی و سرمایه‌گذاری کارآفرینانه)، عوامل مداخله‌گر (پیمان متعهدانه دانشگاه و صنعت، حمایت‌های فراسازمانی)، راهبردها (برنامه درسی با رویکرد کارآفرینی، آموزش‌های رسمی و غیررسمی کارآفرینی، هماهنگی کردورهای کارآفرینی) و پیامدها (بهبود و تضمین کیفیت، توسعه اجتماعی و اقتصادی و رضایت‌مندی دانشجویان)، در نهایت مدل پارادایمی پژوهش ارائه شد. همچنین چوبین، مشرف جوادی و صفری [۲۴]، در «ارزیابی و رتبه‌بندی معیارهای دانشگاه کارآفرین» معیارهایی از جمله: منابع مالی، انسانی، ساختاری، محسوس، نامحسوس و زیرمعیارهای آن را استخراج نمودند.

نتایج مطالعه مهدوی‌مزده و همکاران [۲۵]، با عنوان «تعیین شاخص‌های تأثیرگذار در کارآفرین بودن دانشگاه‌های دولتی ایران و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها از این منظر» نشان داد معیارهایی همچون تعداد اعضای دارای سابقه کارآفرینی دانشگاه، رتبه‌بندی علمی و مقام‌های کسب‌شده توسط اعضای هیئت علمی، مشخص بودن جایگاه کارآفرینی در بیانیه چشم‌انداز و رسالت دانشگاه، از اهمیت بالایی برخوردار بوده‌است. همچنین معیارهایی نظیر میزان انجام پروژه‌هایی به سفارش صنعت توسط اساتید، دسترسی به منابع مرتبط با کارآفرینی، تعداد اختراعات ثبت‌شده اساتید، برگزاری نشست مستمر با مدیران

¹ Ketikidis, Ververidis & Kefalas

هولستی^۲ [۳۰] طبق فرمول زیر برای محاسبه ضریب پایایی استفاده شد:

$$PAO = 2M / (n1 + n2); (2 \times 93 / (98 + 104) = 0/9)$$

که در آن «PAO» به معنی درصد توافق مشاهده‌شده (ضریب پایایی)، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری، n1 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول و n2 تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم است. این رقم بین صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. بر این اساس ضریب پایایی، معادل ۰/۹ درصد شد که نشان می‌دهد نتایج پژوهش از قابلیت اعتماد بالایی برخوردار است.

۵- یافته‌ها

در این بخش، پیامدهای استخراج‌شده از مصاحبه با صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی به تفکیک پیامدهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و بین‌المللی اشاره شده است. شایان‌ذکر است به استناد بازرگان [۳۶]، تعداد حداقل سه بار فراوانی و تکرار مؤلفه در مصاحبه‌ها، معیار و ملاک شناسایی پیامدها بوده است.

۵-۱ پیامدهای اجتماعی تبدیل نشدن دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

از مجموع ۱۴۶ کد استخراجی، ۷۳ کد مربوط به پیامدهای اجتماعی است. از دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی، پیامدهای اجتماعی بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین را شامل؛ افزایش بیکاری، عدم تناسب آموخته‌ها با نیازهای بازار کار، عدم فعالیت ظرفیت‌های جامعه، عدم پیشرفت جامعه، افزایش افسردگی، افزایش طلاق، کاهش انگیزه، فقدان خلاقیت و نوآوری و فرار مغزها می‌شود. نمونه نقل‌قول شرکت‌کنندگان در جدول ۱ اشاره شده است.

۵-۲ پیامدهای اقتصادی تبدیل نشدن دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

از مجموع ۱۴۶ کد استخراجی، ۴۶ کد مربوط به پیامدهای اقتصادی است. بر اساس تحلیل دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی، پیامدهای اقتصادی بی‌توجهی را می‌توان در عدم توسعه پایدار اقتصادی، کیفیت پایین تولیدات داخلی، عدم رونق مشاغل کارآفرینی، اتلاف منابع مالی و

گردآوری داده‌های پژوهش، مصاحبه از نوع مصاحبه نیمه‌ساختارمند بوده است. از آن‌جاکه «تحلیل مضمون^۱ روش مناسبی برای شناخت و کشف مضامین در داده‌های متنی مصاحبه‌ای است» [۲۷] لذا در این پژوهش جهت تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، از روش تحلیل مضمون استفاده شده و سه‌گام تجزیه و توصیف، تشریح و تفسیر و ترکیب و یکپارچه‌سازی داده‌ها در این پژوهش [۲۸]، مبنای عمل قرار گرفته است. «مضمون یا تم حاوی اطلاعات مهمی درباره سؤال‌های پژوهش است و دارای ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر، نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤال‌های تحقیق است» [۲۹]. از این‌رو، شناخت مضمون در پژوهش حاضر بر اساس شناخت کلمات، عبارات مترادف و تکراری، اصطلاحات و عبارات و واژه‌های کلیدی بوده است. لذا در گام اول جهت آشنایی با عمق و محتوای داده‌ها؛ متون مصاحبه موردمطالعه و مرور مکرر پژوهشگر قرار گرفت. در گام دوم در چارچوب تحقیق و بر اساس اهداف و سؤال‌های پژوهش، کدگذاری داده‌ها انجام شد و در گام سوم؛ از فهرست طولانی کدهای استخراج‌شده؛ کدها بر اساس مقوله‌های معنایی و وجوه مشترک با هر یک از مضامین پیامدهای (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و فراملی) طبقه‌بندی شده و از کدهای نامرتب با مضامین، صرف‌نظر شد. در نهایت تم‌های اصلی شناسایی شدند. برای گزارش داده‌های کیفی هم از روش روایتی و هم از روش کمی (شمارش فراوانی) استفاده شد.

جهت اعتباربخشی داده‌ها حین انجام مصاحبه‌ها، تلاش شد با ملاقات‌های طولانی، استفاده از روش‌های چندگانه جمع‌آوری اطلاعات از جمله نوشتن، مشاهده حالات، تجربه زیسته و ضبط صدا به اعتبار داده‌ها بیفزاییم. برای اعتبارپذیری داده‌ها پس از اتمام مصاحبه‌ها نیز، از نظرات چند نفر از مصاحبه‌شونده‌ها و متخصصان رشته مدیریت آموزشی و آموزش عالی در این خصوص استفاده شد. همچنین برای محاسبه پایایی، از بین مصاحبه‌های انجام‌گرفته، تعداد سه مصاحبه انتخاب و هرکدام از آن‌ها دو بار در یک فاصله زمانی ۳۰ روزه توسط پژوهشگر کدگذاری شدند. سپس نتایج این دو کدگذاری با یکدیگر، مقایسه و از روش

² Holsti- PAO

¹ Thematic Analysis

وابستگی اقتصادی کشور جستجو کرد. نمونه نقل قول شرکت‌کنندگان در جدول ۲ اشاره شده است.

جدول ۱) نمونه مضامین مرتبط با پیامدهای اجتماعی بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

ردیف	نقل قول	مفهوم	مضمون	کد / مصاحبه	فراوانی
۱	«در صورت کم‌توجهی به دانشگاه کارآفرین، افزایش معضل بیکاری را خواهیم داشت»	پیامد اجتماعی	افزایش بیکاری	[کد ۱، م ۳]	۱۰
۲	«فارغ‌التحصیلانی که وارد بازار کار می‌شوند فقط تعداد زیادی مقاله غیر کاربردی دارند و رزومه باکیفیتی ندارند در نتیجه نمی‌توانند در بازار کار فعالیت اثربخشی داشته باشند و به کارآفرینی بپردازند»		عدم تناسب آموخته‌ها با نیازهای بازار کار	[کد ۹، م ۴]	۷
۳	«قابلیت‌ها و پتانسیل‌های افراد نه به صورت بالقوه وجود دارد که باید بالفعل شود»		عدم فعالیت ظرفیت‌های جامعه	[کد ۶، م ۱۱]	۳
۴	«از نظر اجتماعی پیشرفتی و حرفی برای گفتن نخواهیم داشت و روی ما حساب نمی‌شود»		عدم پیشرفت جامعه	[کد ۱، م ۷]	۴
۵	«دانشجویان پس از تحصیل منزلت و پرستیژ اجتماعی خوبی به دست نمی‌آورند لذا در جامعه دچار ناامیدی می‌شود و افسردگی می‌شوند»		افزایش افسردگی	[کد ۱۱، م ۲]	۶
۶	«اگر کارآفرینی وجود نداشته باشد در پی معضل بیکاری، افسردگی و طلاق در اجتماع افزایش می‌یابد»		افزایش طلاق	[کد ۸، م ۵]	۴
۷	«اگر خروجی‌های دانشگاه نتوانند با استفاده از آموخته‌های دانشگاهی خود یک خروجی ملموس تولید کنند دانشجویان و اساتید انگیزه خود را از دست می‌دهند»		کاهش انگیزه	[کد ۲، م ۱۰]	۵
۸	«در دانشگاه افرادی تربیت می‌شوند که فقط دانش صرف را فرامی‌گیرند و توانایی خلاقیت و نوآوری آن‌ها تقویت نمی‌شود در نتیجه این افراد ایده خلاقانه‌ای برای عرضه به بازار کار ندارند»		فقدان خلاقیت و نوآوری	[کد ۶، م ۱۸]	۴
۹	«نیروی انسانی نمی‌تواند از ایده‌هایی که در ذهن و روح و جسمشان است، استفاده کنند و بسیاری از فارغ‌التحصیلان دچار افسردگی روحی می‌شوند و فرار مغزها اتفاق می‌افتد»		فرار مغزها	[کد ۱۰، م ۱۶]	۳
۱۰	«مثلاً دانشگاهی که رشته‌های کاربردی و کارآفرینانه دارند و ایجاد می‌کنند، دانشجوی بیشتری جذب آن دانشگاه خواهد شد و دانشگاه‌های دیگر متقاضی کمتری خواهد داشت»		حذف دانشگاه‌ها از صحنه رقابت با دانشگاه‌های داخلی	[کد ۱۰، م ۲۰]	۳

جدول ۲) نمونه مضامین مرتبط با پیامدهای اقتصادی توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

ردیف	نقل قول	مفهوم	مضمون	کد / مصاحبه	فراوانی
۱	«عدم تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین باعث عدم توسعه اقتصادی کشور می‌شود»	پیامد اقتصادی	عدم توسعه پایدار اقتصادی	[کد ۲، م ۱۶]	۶
۲	«این بی‌کیفیتی تولیدات در پی عدم توجه به دانشگاه کارآفرین اتفاق افتاده است»		کیفیت پایین تولیدات داخلی	[کد ۶، م ۶]	۵
۳	«اگر می‌خواهیم توسعه پیدا کنیم باید به مشاغل کارآفرینی توجه کنیم و نسل سوم دانشگاهی یک نسل جدی است که باید به آن پرداخته شود»		عدم رونق مشاغل کارآفرینی	[کد ۵، م ۱]	۴

۶	[کد ۱۱، م ۵]	اتلاف منابع مالی	«دانشگاه نیروی انسانی را به گونه‌ای تربیت می‌کند که هیچ آشنایی با دنیای کار ندارد در نتیجه قشر تحصیل کرده مبتنی بر آموخته‌های خود در دانشگاه نمی‌تواند به کارآفرینی پردازد و عملکرد مطلوبی در سازمان داشته باشد لذا سازمان با هزینه کردن دوباره، مجبور است دوره‌های بازآموزی برای تقویت مهارت‌ها برای نیروی انسانی خود برگزار کند»	۴
۹	[کد ۱۰، م ۶]	وابستگی اقتصادی کشور	«ساختار اقتصادی کشور دچار آسیب و ضعف بیشتری می‌شود. بر این اساس نمی‌توانیم حرفی برای گفتن داشته باشیم چون تولیدکننده نیستیم و فقط به واردات می‌پردازیم»	۵

پیامدهای فرهنگی بی‌توجهی اختصاص و در عدم‌نگرش مثبت نسبت به کارآفرینی خلاصه شد. نمونه نقل‌قول شرکت‌کنندگان در جدول ۳ اشاره شده است.

۳-۵ پیامدهای فرهنگی تبدیل نشدن دانشگاه‌ها به

دانشگاه‌های کارآفرین

بر اساس تحلیل دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی، از مجموع ۱۴۶ کد استخراجی، فقط ۳ کد مربوط به

جدول ۳) نمونه مضامین مرتبط با پیامدهای فرهنگی بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

ردیف	نقل قول	مفهوم	مضمون	کد / مصاحبه	فراوانی
۱	«از نظر فرهنگی، نگرش قشر تحصیل کرده و جامعه نسبت به کارآفرینی مثبت نیست بنابراین افراد از جهت موانع و مشکلاتی که وجود دارد، پشتیبانی صورت نمی‌گیرد»	پیامد فرهنگی	عدم نگرش مثبت نسبت به کارآفرینی	[کد ۲۲، م ۲]	۳
۲	«عدم حمایت از استعدادها و توانمندی‌های نیروی جوان به دلیل فقدان بینش و نگرش کارآفرینی در جامعه»			[کد ۷، م ۷]	

داد بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین منجر به افزایش تهدید و تحریم کشور می‌شود. نمونه نقل‌قول شرکت‌کنندگان در جدول ۴ اشاره شده است.

۴-۵ پیامدهای سیاسی تبدیل نشدن دانشگاه‌ها به

دانشگاه‌های کارآفرین

از مجموع ۱۴۶ کد استخراجی، ۵ کد مربوط به پیامدهای سیاسی است. تحلیل دیدگاه صاحب‌نظران آموزش عالی نشان

جدول ۴) نمونه مضامین مرتبط با پیامدهای سیاسی بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

ردیف	نقل قول	مفهوم	مضمون	کد / مصاحبه	فراوانی
۱	«ضعف نظام اقتصادی و کیفیت پایین محصولات، وابستگی در واردات، در نهایت باعث می‌شود در بعد سیاسی تحریم‌ها اتفاق می‌افتد»	پیامد سیاسی	تحریم و تهدید کشور	[کد ۸، م ۱۵]	۴
۲	«اقتصاد کشور، اقتصاد تجاری بسیار آسیب‌پذیر است که منجر به واردات، افزایش قیمت ارز و تحریم‌های خارجی است»			[کد ۶، م ۸]	

آموزش عالی، ۱۹ کد مربوط به پیامدهای بین‌المللی و شامل مؤلفه عدم قدرت رقابت با بازارهای دنیا است. نمونه نقل قول شرکت‌کنندگان در جدول ۵ آمده است.

۵-۵ پیامدهای فرهنگی تبدیل نشدن دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین
 از مجموع ۱۴۶ کد استخراجی، طبق تحلیل دیدگاه متخصصان

جدول ۵) نمونه مضامین مرتبط با پیامدهای بین‌المللی بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین

ردیف	نقل قول	مفهوم	مضمون	کد / مصاحبه	فراوانی
۱	«ما یاد نگرفته‌ایم که خودمان مستقل طراحی کنیم و تولید کنیم بر همین اساس کالاهای تولید داخلی بی کیفیت و تکراری هستند و توانایی رقابت با کالاهای خارجی در بازارهای جهانی را ندارند»	پیامدهای بین‌المللی	عدم قدرت رقابت با بازارهای جهانی	[کد ۵، م ۶]	۹
۲	«هنگامی که دانشگاه‌های داخلی غیر کاربردی باشد و فرد بداند چیزی نمی‌آموزد و بعد از فارغ‌التحصیلی بیکار خواهد بود، ترجیح می‌دهد برود خارج از کشور و در دانشگاه آنجا تحصیل کند. این یعنی عملاً دانشگاه داخلی در جذب دانشجو حریف دانشگاه‌های خارج نخواهد بود»		حذف دانشگاه‌ها از صحنه رقابت با دانشگاه‌های دنیا	[کد ۶، م ۲۰]	۳

را با این تنش سازگار کنند، زنده می‌مانند، هرچند این موجودات عمدتاً موجودات قوی‌تری هستند. این مسئله در حوزه علوم اجتماعی و اقتصادی نیز صادق است. اگر در یک اکوسیستم اقتصادی و اجتماعی موجودی خود را با محیط سازگار نکند، تنش حاصل از تغییرات ممکن است آن را از زندگی ساقط کند. اظهارات صاحب‌نظران آموزش عالی مؤید آن است «اگر دانشگاه‌ها را یک موجود اقتصادی تلقی کنیم - چراکه زیربنای اداره دانشگاه اقتصادی است به طوری که اگر منابع مالی نباشد اداره دانشگاه به مشکل برخورد خواهد کرد- و این دانشگاه بخواهد در شرایط تنش‌زای اقتصادی و تغییر و تحولات اقتصادی به فعالیت و حیات خود ادامه دهد، این تنش می‌تواند منجر به حذف دانشگاه شود. در این محیط همه دانشگاه‌ها حذف خواهند شد بلکه دانشگاهی حذف می‌شود که خود را با محیط سازگار نکرده باشد». اکنون در جامعه ما تنش جدی به دانشگاه‌ها وارد شده است. این استرس حاصل گسترش آموزش عالی است که ناشی از یک نیاز بوده است. گسترش آموزش عالی به خاطر تقاضایی که ناشی از تغییر جمعیتی بوده است و افزایش تقاضای ورود به آموزش عالی، منجر به گسترش آموزش عالی کشور شد. به طوری که ما شاهد ظهور و رشد بی‌رویه انواع دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی (پولی)^۱ در کشور بوده‌ایم. در این صورت اولین

۶-۵ جمع‌بندی پیامدهای تبدیل نشدن دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین

با توجه به اینکه صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی در کنار ذکر پیامدهای بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین، پیامدهایی را به‌عنوان آثار و پیامدهای مثبت اهمیت دادن به تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه کارآفرین اشاره نمودند. بر این اساس، با تحلیل دیدگاه آن‌ها، ۱۰۷ کد مربوط به پیامدهای مثبت استخراج شد؛ که ۴۸ کد به پیامدهای اجتماعی، ۳۹ کد به پیامدهای اقتصادی، ۱۰ کد به پیامدهای فرهنگی و ۱۰ کد به پیامدهای بین‌المللی اختصاص داشت. از جمله مقوله‌های استخراجی می‌توان به؛ افزایش اشتغال‌زایی، افزایش انگیزه و امید در جوانان، افزایش خلاقیت و نوآوری، ایجاد نگرش و بینش مثبت در جامعه نسبت به کارآفرینی، پویایی جامعه، کاهش فرار مغزها و بازگشت نخبگان به کشور، افزایش درآمد کشور، توسعه پایدار اقتصادی، افزایش کیفیت تولیدات، خودکفایی کشور در تولیدات و ارتقاء جایگاه و قدرت کشور در دنیا را اشاره نمود. (شکل ۱)

۶- بحث

بر اساس یافته‌های پژوهش، به‌روشنی می‌توان دریافت وقتی به یک اکوسیستم، تنش وارد می‌شود، ضرورتاً موجوداتی که قوی‌تر هستند، زنده نمی‌مانند بلکه موجوداتی که بتوانند خود

^۱ دانشگاه‌های پولی شامل: دانشگاه آزاد، غیرانتفاعی، پیام نور، مجازی، دوره‌های شبانه و پردیس‌های خودگردان می‌باشد.

شکل (۱) پیامدهای بی‌توجهی به تبدیل دانشگاه‌ها به کارآفرین

دانشگاه‌های دولتی کشور نیز می‌توانند فعالیت‌هایی از جمله سرمایه‌گذاری بیشتر روی تولیدات علمی دانش‌بنیان، خلق ایده و ایجاد و توسعه کارآفرینی و تجاری‌سازی دانش را به‌عنوان جایگزین بهتری برای کسب درآمد و تأمین منابع مالی انتخاب کنند.

با توجه به اینکه امروزه دانشگاه‌ها برای جذب دانشجو با یکدیگر رقابت می‌کنند، لذا به اعتقاد صاحب‌نظران آموزش عالی، دومین گروهی که تحت تأثیر تنش ناشی از شرایط اقتصادی قرار خواهند گرفت، دانشگاه‌های مناطق دورافتاده هستند. زیرا دانشجو برای ورود به مقاطع تحصیلی، متقاضی ورود به دانشگاه‌های برتر کشور است. این دانشجویان سعی خواهند کرد دانشگاه‌های مطرح تهران و شهرهای بزرگ را انتخاب کنند؛ بنابراین دانشجویان اگر حق انتخابی داشته باشند انتخاب اول آن‌ها به‌ویژه در دوره‌های تحصیلات تکمیلی این‌گونه دانشگاه‌ها خواهند بود. لذا دانشگاه‌هایی که در شهرهای کوچک‌تر هستند، از داشتن دانشجو محروم می‌شوند. بر اساس آنچه گفته شد، در شرایط تنش ناشی از شرایط اقتصادی - اجتماعی، دانشگاهی ادامه حیات خواهد داد که بتواند جایگزین‌هایی برای تأمین منابع مالی و

تنشی که به دانشگاه‌های کشور وارد می‌شود، به دانشگاه‌هایی است که متکی به بودجه دولت نیستند. به‌عبارتی دیگر، دانشگاه‌هایی که منابع تأمین مالی را از طریق فروش خدمات یا کالا تأمین می‌کنند. این دانشگاه‌ها چون وابسته به بودجه دولتی نیستند و باید بتوانند از طریق فروش خدمات آموزشی و پژوهشی به دانشجویان ادامه حیات بدهند، با کاهش جمعیت دانشجویی، اولین گروهی خواهند بود که از سیستم خارج می‌شوند. در مرحله بعد، دانشگاه‌های دولتی‌ای که به دلیل کمبود بودجه دولتی جهت تأمین منابع مالی خود به شیوه‌هایی از جمله ایجاد «پردیس‌های خودگردان» به‌عنوان بازوی حمایت مالی برای دانشگاه مادر روی آورده‌اند، آسیب می‌بینند. نتایج یک مطالعه [۳۱]، در خصوص «پردیس‌های خودگردان دانشگاه‌های دولتی» حاکی از آن است علی‌رغم گسترش بی‌رویه پردیس‌های خودگردان، نه تنها این پردیس‌ها نتوانسته‌اند منابع مالی دانشگاه مادر را به‌خوبی تأمین کنند بلکه آسیب‌های کارکردی، ساختاری و محیطی بی‌شماری نیز برای دانشگاه مادر، آموزش عالی کشور و جامعه در برداشته‌اند؛ بنابراین نتایج این پژوهش به‌خوبی نشان می‌دهد

یافته‌های مقاله مؤید آن است که یکی دیگر از پیامدهای بی‌توجهی به دانشگاه کارآفرین، افزایش فارغ‌التحصیلان بیکار و یا به‌طور کلی افزایش بیکاری در کشور خواهد بود. لذا می‌توان گفت توقف و تمرکز صرف دانشگاه‌ها به کارکرد آموزش، متناسب نبودن رشته‌ها و انتزاعی بودن مواد آموزشی دانشگاهی و تطبیق نداشتن آن‌ها با نیاز بازار کار را می‌توان دلایل مهم افزایش بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان برشمرد. چراکه «اعضای هیئت علمی و دانشجویان دانشگاه‌ها در جهت حل مشکلات دانشگاه، صنعت و سایر بخش‌ها، وظیفه دارند دانش را به‌صورت طرح و ایده تدوین شده‌ای که قابل عمل و پیاده‌سازی است در اختیار صنعت و سایر بخش‌های جامعه قرار دهند و از این طریق به رونق تولید و اشتغال در جامعه کمک کنند». حال این سؤال مطرح است که چگونه دانشگاهی که به شیوه سنتی فعالیت می‌کند و غرق در روزمرگی آموزش است، می‌تواند این رسالت مهم را به انجام رساند؟ در واقع دانشگاهی که متشکل از ساختار و مرزهای سنتی (آموزش و پژوهش) است، برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی و نوآوری محدود است و نمی‌توان از آن انتظار فعالیت کارآفرینی و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات را داشت [۳۲]. به‌عبارتی دیگر، در حال حاضر بین نظام آموزشی و بازار کار کشور هم از لحاظ کیفی و هم از لحاظ کمی ارتباط منطقی وجود ندارد و به همین دلیل ایجاد هماهنگی بین نظام آموزش عالی به‌تناسب فارغ‌التحصیلان با نظام بازار کار جهت جلوگیری از اتلاف منابع ضرورت دارد.

در حالی آمار نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی بالاست که مراکز مهارت‌آموزی با کمترین نرخ بیکاری مواجه هستند. بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی با تحصیلات آکادمیک و دانش تئوریک بالا ولی سطح مهارت و تخصص پایین، نشانگر این واقعیت است که بازار کار کشور به تخصص و مهارت نیروی کار، بیش از مدرک آن‌ها اهمیت می‌دهد [۳۳]. صنعت‌خواه [۳۴] نیز در پژوهشی با عنوان «نیازسنجی بازار کار و رابطه آن با اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها» به بررسی انتقادی تحقیقات و منابع اسنادی موجود در خصوص بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها پرداخته و در این پژوهش رابطه بین نظام آموزشی کشور (محتوی دروس دانشگاهی و

فعالیت حرفه‌ای اساتید در دانشگاه تدبیر کند. چراکه حرکت نکردن به سمت اینکه منابع تأمین مالی و درآمدی جایگزین داشته باشند به صورتی که دانشگاه فعالیت متفاوت از آموزش و پژوهش سنتی برای خود تعریف کند، یعنی ادامه حیات ندادن و منقرض شدن. به‌ویژه دانشگاه‌های که ضعیف‌تر از بقیه دانشگاه‌ها هستند و نمی‌توانند خود را با محیط سازگار کنند.

در کنار حذف برخی دانشگاه‌ها درصحنه رقابت با دانشگاه‌های داخلی، صاحب‌نظران آموزش عالی معتقدند «دانشگاه‌ها در معرض خطر بزرگ‌تری نیز قرار دارند که دانشگاه‌های مطرح و برتر کشور را نیز تهدید می‌کند. با توجه به این‌که دنیا به دهکده کوچک جهانی تبدیل شده و سرعت دسترسی به اطلاعات بیش‌ازپیش است. در خصوص انتخاب دانشگاه‌های برتر کشور، دانشجویان یک انتخاب دیگر نیز پیش‌روی خود خواهند داشت و آن، انتخاب دانشگاه‌های خارج از کشور است. بنابراین دانشگاه‌های برتر کشور نیز در یک فضای ایزوله و جدا از فضای رقابتی در دنیا به فعالیت نمی‌پردازند و دیر یا زود با دانشگاه‌های مشابه در دیگر کشورها مقایسه خواهند شد و در فضای رقابت بین‌المللی مورد قضاوت قرار می‌گیرند». بنابراین چنانچه دانشگاه‌های مطرح کشور در شهرهای بزرگ نیز به فکر مقایسه خود با دانشگاه‌های دیگر کشورها نباشند، بدین معنی است که در یک بی‌خبری به سر می‌برند، لذا درصحنه رقابت منقرض خواهد شد؛ بنابراین دانشگاه‌های مطرح نیز برای ادامه حیات، ناگزیر هستند به فعالیت‌هایی غیر از کارکرد سنتی آموزش و پژوهش در دانشگاه بپردازند.

به نظر می‌رسد تنش ناشی از شرایط اقتصادی-اجتماعی، عاملی مثبت و پیش‌برنده خواهد بود و می‌تواند به توانمندی و بالندگی دانشگاه‌های کشور کمک کند تا از این فرصت پیش‌رو به‌خوبی استفاده نموده و خود را در کلاس جهانی قرار دهند. چراکه ادامه حیات دانشگاه‌ها به روش قدیمی و سنتی غیرممکن است. در این شرایط دانشگاه‌ها مجبورند تغییر وضعیت دهند و به سمت دانشگاه کارآفرین حرکت کنند تا حذف نشوند. در این صورت، این دانشگاه‌ها می‌توانند به‌عنوان الگوی موفق، موجب حرکت دانشگاه‌های ضعیف در

کشور شوند.

توسعه اقتصادی است. علاوه بر این، هر مهاجرت موفقیت‌آمیز انگیزه مهاجرت را در دیگران تقویت می‌نماید.

همچنین نظرات صاحب‌نظران حاکی از آن است که بی‌توجهی به دانشگاه کارآفرین، جامعه و صنعت را به سوی مصرف‌گرایی و عدم تولید و یا تولیدات بی‌کیفیت و عدم رونق اقتصادی سوق خواهد داد که به‌جای خلق ایده، نوآوری و تولید به واردات کالاهای تولیدی دیگر کشورها مشغول شوند. در چنین وضعیتی، صنعت روبه‌نابودی خواهد رفت و در فضای رقابتی دنیا حذف خواهیم‌شد. از این رو، ضعف اقتصادی، تولید، صنعت کشور، موجب وابستگی شدید کشور شده و موجب می‌گردد کشور در صحنه بین‌المللی حرفی برای گفتن و قدرت رقابت با بازارهای جهانی را نداشته باشد. در چنین وضعیتی از هر سو مورد تهدید و تحریم قرار خواهد گرفت.

۷- نتیجه‌گیری

بر اساس آنچه گفته شد، به روشنی می‌توان دریافت حاکمیت نظام سنتی و قدیمی بر مراکز دانشگاهی، توجه و نگاه صرف به کارکرد آموزش آن‌هم از نوع دبیرستانی و بعضاً پژوهش آن‌هم محدود به پژوهش‌های غیرکاربردی، باعث عدم تناسب آموخته‌ها با نیازهای جامعه شده‌است. تمرکز بر محوریت آموزش، باعث خواهد شد همچنان فاصله‌مان را با دنیا حفظ کرده و اساساً پایه خروجی این نظام به‌گونه‌ای است که هرگز دانشگاه‌ها پاسخگوی نیازهای بخش‌های مختلف جامعه نخواهد بود. چراکه براساس یافته‌های پژوهش، داشتن نگاه کلیشه‌ای و اعتقاد صرف به کارکرد سنتی دانشگاه یعنی آموزش و پژوهش، منجر به تربیت نیروی انسانی غیرکارآمد و فاقد خلاقیت و نوآوری و افزایش فارغ‌التحصیلان بیکار غیراثربخش خواهد شد.

در نهایت بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان گفت از آن‌جاکه به اعتقاد [۳۹]، کارآفرینی، اهرمی ضروری برای غلبه بر عرصه رقابتی جدید به موازات تکامل ملاحظه شده‌است و آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی تبدیل به یک پدیده جهانی و مورد تأکید است [۴۰]، به‌عنوان موتور

کیفیت نظام آموزشی) و میزان بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها مورد توجه قرار گرفته‌است.

در شرایط کنونی دانش‌آموختگان دانشگاهی توانایی ایجاد کسب‌وکار و کارآفرینی را ندارند. تولیدات و خروجی علم و دانش باید در اختیار توسعه اشتغال‌زایی و کارآفرینی باشد. باید شرایط را به‌گونه‌ای رقم زد تا کارآفرینی در دانشگاه‌ها تبلور یابد. در این راستا دانشگاه‌ها باید در راستای کارآفرینی و رویکرد اشتغال‌زایی حرکت کنند. برنامه‌های راهبردی آموزش عالی باید در راستای کارآفرینی باشد، مسئولان باید برای کاربردی کردن فرهنگ کارآفرینی در محیط دانشگاه‌ها تلاش بیشتری داشته باشند. یکی از راهکارهای موفق تجربه‌شده در دنیا ایجاد مراکز کارآفرینی و دانشگاه‌های کارآفرین است. دولت آمریکا به‌منظور مقابله با بحران بیکاری و رکود اقتصادی، مراکز کارآفرینی و دانشگاه‌های کارآفرین از جمله مارکوئیت^۱، ویرجینیای غربی^۲ را راه‌اندازی کرد که در توسعه اقتصادی کشور آمریکا نقش بسزایی داشتند. همچنین دانشگاه کارآفرین توونت^۳ هلند، دانشگاه کارآفرین سوئین برن^۴ در کشور استرالیا، نقش مهمی در ایجاد اشتغال فارغ‌التحصیلان، توسعه ارتباطات با صنعت و تجارت و ابتکارات و خلاقیت‌های علمی و اجرایی و توسعه اقتصادی و به‌طور کلی رشد کلی و عمومی آن کشورها داشته‌اند [۳۵ و ۳۶]. بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان آموزش عالی «افزایش بیکاری، به‌تبع به دنبال خود پیامدهایی از جمله افسردگی، ناامیدی، کاهش انگیزه و کاهش ازدواج و افزایش طلاق را در پی خواهد داشت» بنابراین در جامعه‌ای که پویایی و پیشرفت وجود نداشته‌باشد، «فرار مغزها و افزایش بیش‌ازپیش مهاجرت نخبگان از کشور» را شاهد خواهیم بود. به‌طوری‌که تحقیقات [۳۷ و ۳۸]، نشان می‌دهد فقط ۲۴ درصد دانش‌آموختگان دانشگاهی کشور تمایل به رفتن ندارند. مهاجرت دانش‌آموختگان دانشگاهی پیامدهای منفی از جمله هدر رفت هزینه آموزش، تضعیف رشد دانش، کاهش اندیشه نو و خلاقانه، تضعیف موجودی سرمایه اجتماعی و تنزل

^۱ دانشگاه کارآفرین مارکوئیت (Marquette University) به‌عنوان یکی از ۱۰۰ دانشگاه کارآفرین برتر ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۰۲ معرفی شده‌است.

^۲ West Virginia University

^۳ Twent university
^۴ Swinburne University

- [11] Etzkowitz, H. (2003). **Rise of the Brazilian Triple Helix**, *International Journal of Technology Management and Sustainable Development*, 2 (3), 159-71.
- [12] Fakour, B., & Haji Hosseini, H. (2008). **University Entrepreneurship and Commercialization of Research Results in Iranian Universities. Case study of 7 major universities in the country**, *Quarterly Journal of Science and Technology*, 1 (2), 70-59. {In Persian}
- [13] Rabiei, A., & Delbaz, H. (2012). **Investigating the Factors Affecting the Formation of Entrepreneurship in the Students of Guilan University**, *Journal of Labor and Society*, (149), 45-34. {In Persian}
- [14] Mian, S. (2006). **Can 'Entrepreneurial University Model' Help Pakistan Leapfrog into the Knowledge Economy? Some Reflections**, Strategic Management and Entrepreneurship, State University of New York, USA.
- [15] Brennan, M.C., & McGowan, P. (2006). **Academic entrepreneurship: an exploratory case study**. *Int. J. Entrepreneurial Behaviour & Research*, 12 (3), 144-164.
- [16] Kordnaei, A., Ahmadi, P., Ghorbani, Z., & Niakanlahiji, N. (2017). **Investigating the Characteristics of Entrepreneurial University at Tarbiat Modares University**, *Entrepreneurship Development Magazine*, 5 (3), 64-47. {In Persian}
- [17] Zhou, C., & Etzkowitz, H. (2008). **Emergence of the Entrepreneurial University and the Future of Higher Education in China**, *Ethiopia Triple Helix Conference*, 355-370.
- [18] Taghizadeh, H., & Mohammadpour Shateri, M. (2008). **Identifying the Tasks and Missions of the Entrepreneurial University**, *Journal of Educational Sciences*, (2), 68- 41. {In Persian}
- [19] Behzadi, N., Razavi, M., & Hosseini, R. (2014). **Conceptual Model Design of Entrepreneurial University with Entrepreneurship Approach**. *Entrepreneurship Development*, 7 (4), 697-713. {In Persian}
- [20] Sharif, S. M., Jamshidian, A., Rahimi, H., & Naderi, N. (2011). **Analysis of the Situation of Entrepreneurship Education in Higher Education**. *Entrepreneurship Development*, 3 (11), 87-106. {In Persian}
- [21] Peterka, S. O., Salihovic, V. (2012). **What is entrepreneurial university and why we need it?** *Economy of eastern Croatia yesterday, today, tomorrow*, 1 (3), 98-107.
- [22] Ketikidis, P. H., Ververidis, Y., & Kefalas, P. (2012). **An Entrepreneurial Model For Internationalisation of Higher Education: The Case of City College, An International Faculty of The University of Sheffield**. The 11th International Conference on Science-to-Business Marketing and Successful Research Commercialisation, 90-102.
- [23] Mousavi, H., Farstakhah, M., Salehi Omran, I., & Tofghi, J. (2017). **Provide an Entrepreneurial**

توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها محسوب می‌شود؛ بنابراین توجه و تأکید بر تبدیل دانشگاه‌ها به دانشگاه‌های کارآفرین می‌تواند پیامدهای منفی را به پیامدهای مثبت تبدیل نماید. در غیر این صورت، غفلت نظام آموزش عالی از این مسئله، بی‌توجهی به توسعه پایدار و همه‌جانبه کشور خواهد بود.

References

منابع

- [1] Alishahi, M., Zangi, B., & Ramezanzpour Nargessi, Q. (2014). **Investigating the role of the entrepreneurial university in the development of arts and the development of artistic industry** (based on the definition of the Organization for Economic Co-operation and Development of the European Union of the Entrepreneurship University), *Art Research*, 2 (6), 98-89. {In Persian}
- [2] Bigzad, J., & Rahimpour Moghaddam, K. (2009). **Investigating the Factors Affecting the Development of Entrepreneurship at the University of Applied Sciences**, *Journal of Labor and Society*, (109), 33-16. {In Persian}
- [3] Clark, B. R. (1998). **Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways to Transformation**. Oxford, New York, and Tokyo: IAU Press, Pergamon.
- [4] Wissema, J.G. (2009). **Towards the Third Generation University: Managing the University in Transition**, Cheltenham, UK and Northampton, MA, SA: Edward Elgar.
- [5] Oosterbeek, H., van Praag, M., & Ijsselstein, A. (2010). **The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship skills and motivation**. *European Economic Review Elsevier*, 54 (3), 442-454.
- [6] Sperrer, M., Muller, C., & Soos, J. (2016). **The Concept of the Entrepreneurial University Applied to Universities of Technology in Austria: Already Reality or a Vision of the Future?** *Technology Innovation Management Review*, 6 (10), 38-44.
- [7] Gagnidze, I. (2016). **The Impact of Entrepreneurial Universities on the Innovative Development of Economy**. Paper presented at the Strategic Imperatives of Modern Management Conference, At Kiev National Economic University.
- [8] Volpe, M. D. (2018). **Entrepreneurial University and Business Education: Towards a Network Model**. *Business and Management*, 13 (3), 13-27.
- [9] Mokhber Dezfouli, A., Haji Mir Rahimi, D., & Notsash, M. R. (2017). **Effective Variables on Entrepreneurship Development at Imam Khomeini Higher Education Institution**. *Management of Agricultural Education*, 9 (42), 88-104. {In Persian}
- [10] Niazi, M., & Karkonan Nasrabadi, M. (2008). **Entrepreneur University**, *Journal of Labor and Society*, (96 & 97), 23-14. {In Persian}

- [37] Javaheri, F., & Serajzadeh, S.H. (2005). **A Study of the Factors Affecting the Students' Orientation to Immigration Abroad**, *Persian Language and Literature*, (50 & 51), 88-53. {In Persian}
- [38] Salehi Omran, E. (2006). **Studying the attitudes of faculty members about the causes of elite immigration abroad**, *Journal of Sociological Studies*, (28), 81-56. {In Persian}
- [39] Hitt, M. A. & Reed, T. S. (2000). **Entrepreneurship in the new competitive landscape. In: Entrepreneurship as Strategy**. (eds) Meyer, G. D. & Heppard, K. A. Thousand Oaks: Sage Publications.
- [40] Kuratko, D. F. (2003). **Entrepreneurship Education: Emerging trends and challenges for the 21th century**, Coleman Foundation White Paper Series.
- [24] Bahram Chubin, M., Musharraf Javadi, M. H., & Safari, A. (2016). **Evaluating and Ranking the Entrepreneurial University Criteria (Case Study: Isfahan Universities)**, *Entrepreneurship Development*, 9 (4), 691-710. {In Persian}
- [25] Mahdavi Mazdeh, M., Bank, M., Zahedi, M. R., & Poormesgari, M. (2013). **Recognition of State Universities Entrepreneurship Indicators and Ranking the Universities in aspect of Entrepreneurship**, *Journal of Science & Technology Policy*, 6 (1), 81-100. {In Persian}
- [26] Fakuor, B., & Haji Hosseini, H. (2008). **University Entrepreneurship and Commercialization of Research Results at Iranian Universities (Case study of 7 major universities in the country)**, *Journal of Science & Technology Policy* 1(2), 59-70. {In Persian}
- [27] Ryan, G. W. & Bernard, H. R. (2003). **Techniques to Identify Themes**. *Field ethods*, 15 (1), 85-109.
- [28] Attride-Stirling, J. (2001). **Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research**, *Qualitative Research*, 1 (3), 385-405.
- [29] King, N., & Horrocks, C. (2010). **Interviews in qualitative research**, London: Sage, p. 150.
- [30] Bazargan, A. (2016). **Introduction to qualitative and mixed research methods**, Tehran: Aeg Publishing, Third Edition.
- [31] Ghorraishi Khorasgani, M.S., Yamani douzi Sorkhabi, M., Zakersalehi, Gh. R., & Mehran, G. (2016). **An Analysis of Studies in the Field of Privatization of Higher Education**, *Quarterly Journal of Science and Technology*, 8 (1), 95-77. {In Persian}
- [32] Debachere, K. & Veugelers, R. (2005). **The role of academic technology transfer organizations in improving industry science links**, *Research Policy*, 24, 321-342.
- [33] Entezarian, N., & Tahmasebi, T. (2011). **Study of the Coordination and Compliance of the Higher Education System and Technical and Vocational Training with the Requirements of the Labor Market**, *Journal of Work and Society*, (140), 71-59. {In Persian}
- [34] Sanatkah, A. (2010). **Labor Market Needs Assessment and its Relationship with the Employment of Graduates of Universities; Case Study of Shiraz**. Master's Thesis. Shiraz university. {In Persian}
- [35] Karimian Eghbal, M., Keshmiri, M., & Moradi, R. (2004). **Centers for Growth and Entrepreneurship**, *Encyclopedia of Higher Education*, Vol. II, 766-761. {In Persian}
- [36] Taghi Pourzahir, A., & Hasan Moradi, N. (2006). **An Appropriate Pattern for Creating an Entrepreneurial University**, *Journal of Future Studies in Management*, (69), 40-31. {In Persian}